

Jeg har nu i et antal år beskæftiget mig med Tunestillingens baggrund. Det skete først rimeligt grundigt under forarbejdet til behandlingen af værnene under 1. Verdenskrig i den lille bog *"The Danish Armed Forces 1909-1918. Between Politicians and Strategic Reality"*. Her blev klarlagt forbindelsen mellem Antwerpens fald og byggeriet af en ny feltbefæstning foran Københavns Befæstning, der kunne holde en fjendes tunge belejringsskyts på afstand af både de permanente værker og bymidten. Formelt startede arbejdet i Generalstaben med indstillingerne fra Artillerigeneralen fra begyndelsen af december 1914. Jeg erkendte allerede under dette tidlige arbejde, at det praktiske arbejde med at rekognoscere stillingen først blev indledt i eftersommeren 1915, og at denne forsinkelse måtte være et resultat af den forværring af forsvarssituationen, som fulgte af den reduktion af sikringsstyrken, som den radikale regering fik kongen med på i sommeren. Jeg så også den panik i sommeren 1916, som fulgte af den forstærkede tyske flådetilstedeværelse i Køge Bugt i de foregående måneder, og bogen nævnte den store stilling bag Tunestillingen og hele vejen uden om Københavns Fæstning til Sundet, der blev forberedt i vinteren 1917-18.

Derefter blev stillingens historie berørt i bogen *"Den lange vej mod 9. april. Historien om de fyrre år før den tyske operation mod Danmark og Norge i 1940"*. Men bidraget her var først og fremmest at klarlægge rødderne og konsekvenserne af panikken ved Køge Bugt i sommeren 1916. Kilden var i betydelig udstrækning en misinformation i London, der skulle provokere en dansk udsendt officer til at røbe sig som tysk agent.

Arbejdet med bogen skete parallelt med mit bidrag *"Tunestillingen, indenrigspolitisk middel, militær beskæftigelse"* til Greve Museums 1. Verdenskrigsantologi". Her blev de første tanker om en stillingslinje mellem Roskilde Fjord og Køge Bugt beskrevet, **men jeg var ikke i stand til at trække forbindelsen fra disse til overvejelser og beslutning december 1914 til august 1915.** Artiklen opregnede flere gode grunde til, at den kommanderende general Gørtz ikke startede de

praktiske forberedelser og rejste sagen om stillingen før i eftersommeren 1915, herunder at der ikke er et afgørende behov for reduktionen af sikringsstyrken. Den gav også de gode indenrigspolitiske årsager til, at Munch støttede beslutningen om at anlægge stillingen, og at han sandsynligvis meddelte Gørtz sin accept allerede før han fik partiernes støtte. I behandlingen af etableringen af stillingen konstaterede jeg, at hærledelsen satte sig mellem to stole i tildelingen af artilleri, idet man ikke i væsentlig grad ville svække artilleriet ved Københavns Befæstnings permanente værker og de herværende armeringsværker og fremskudte feltbefæstninger, **men jeg var ikke i stand til at begrunde dette**. Artiklen beskrev også indsatsen for at sikre flanken mod øst mod kuplandsætning ved Køge i sommeren 1916, der førte til, at hele den rådige, indkaldte, sjællandske hærstyrke fik til opgave at inddæmme sådanne landsætninger og derefter holde Tunestillingen med hovedindsatsen i dennes østlige Karlslunde-afsnit. Det fremgik indirekte, at indsættelsen kun var midlertidig, om end - om muligt - senere med hele den mobiliserede sjællandske hær, men den afgørende hovedkampen skulle fortsat kunne ske ved hovedfæstningen. Den midlertidige karakter af den fremskudte indsats understregedes også af de meget begrænsede og improviserede resurser, der afsættes til den vestlige flankesikring langs Roskilde Fjord. **Jeg var dog her ikke i stand til at karakterisere Tunestillingens rolle klart, dette på trods af, at dens meget begrænsede muligheder for at støtte en afgørende kamp.**

I efteråret 1917 gik man så i gang med at forberede en fremskudt, moderne, dyb feltbefæstning hele vejen rundt om den eksisterende befæstning, et arbejde, der var klart i marts 1918. Herefter blev Tunestillingen kun set som egnet til en første kort kamp. De nye feltbefæstede linjer udgjorde derefter hovedforsvaret. **Jeg var dog ikke klart at beskrive den ændring, der nu skete, og hvorfor.**

Det, som jeg så i dag vil gøre, er at fremlægge Gørtz og Berthelsens motiver og operative idé bag Tunestillingen og begrundelsen for det skift, der sker i efteråret 1917.

Den mand, der fik den idé for Sjællands forsvar, der førte til behovet for Tunestillingen, var kaptajn, senere oberstløjtnant, senere oberst, senere generalmajor og til slut generalløjtnant Arnold Kühnel. Det var ham, der genopbyggede den danske hærs professionalisme i en brobygning mellem teknikere og taktikere efter den snævre kamp for Fæstningen indtil 1894. Det gjorde Kühnel først som leder og reformator af generalstabskursus, dernæst som chef for Generalstabens Taktiske Afdeling, så i 1902-05 som Chef for Generalstaben og fra 1905 til sin tidlige død i 1908 som Kommanderende General i 1. Generalkommandodistrikt. Fra 1902 til 1908 var han hærens repræsentant i Forsvarskommissionen af 1902, hvor han sled sig op i kampen for den politiske accept af sin operative idé.

Kühnels problemer:

- Københavns Befæstning var det eneste sted, hvor man kunne gennemføre et så langvarigt forsvar af landet, at der var tid til at modtage ekstern hjælp.
- Fæstningens bemanning krævede, at langt hovedparten af hæren var til rådighed til dens forsvar, herunder også jyske og fynske værnepligtige, der først skulle mobiliseres i garnisoner derovre.
- Den tyske flåde kunne hurtigt være til stede i danske farvande og afskære transporterne af de mobiliserede og klargjorte regimente til Sjælland.
- Danmark var neutralt indtil Tyskland måtte angribe. Folketingets venstreflertal, der snart kunne komme til magten, mente at landet skulle gøre noget for at forsvare denne neutralitet, hvor den var mest truet. Det for stormagterne mest interessante sted (bortset fra København) var Storebælt, dvs. på Sjælland Storebæltskysten.
- Hvis Danmark skulle angribes eller tvinges til at vælge side var det afgørende sted København. Byen kunne blive angrebet:
  - ved kup direkte mod byen,
  - ved skibsbombardement,

- ved en meget tidlig landsætning på Østsjælland af en styrke tæt på byen, der hindrede de mobiliserede styrkers march til Fæstningen eller
- ved en senere landsætning af et forstærket landgangskorps med tungt artilleri.

Kühnels samlede løsning af alle disse problemer:

- Flytning af jysk-fynske regimenter med deres mobiliseringsdepoter til den sjællandske provins. Her skulle en betydelig del af de jysk-fynske værnepligtige uddannes. Her kunne de (hvilket var politisk smart) indledningsvis anvendes til det fremskudte neutralitetsforsvar, primært af Vestsjælland.
- En flytning af garnisoner og mobilisering væk fra ikke forsvarede kystbyer.
- En forstærkning af Københavns havnefront mod bombardement og kup ved modernisering af søbefæstningen.
- En vis modernisering/komplettering af landbefæstningen med fremskudte værker.
- Skabelse af en sikringsstyrke, herunder ikke mindst af jysk-fynske værnepligtige, der kunne være tilstede på Sjælland og i Fæstningen uanset den tyske flådes mulige afskæringsforsøg.
- Om det samtidig var muligt bygning af nye kystværker på Sjælland uden for København, men dette var – bortset fra Mosede i Køge Bugt - ikke hærens, men flådens prioritet.

1909-ordningen – efter en tøvende implementering i perioden indtil 1914:

- Flyttede (i 1913) jysk-fynske regimenter til den sjællandske provins. Antallet af bataljoner var blot lidt lavere, end Kühnel så som et minimum til det indledningsvise kystforsvar.
- Gav udbygningen af søforsvaret af København (dog ikke klar før i 1916, hvorfor manglende noget tungt skyts fra Frankrig).
- Gav udbygningen af kystværkerne, der kunne støtte flådens fremskudte neutralitetsforsvarsindsats.
- Skabte en sikringsstyrke, der kunne dække København mod kup.
- Gav ikke forstærkning (eller af afløsning) af landbefæstningen med fremskudte værker.

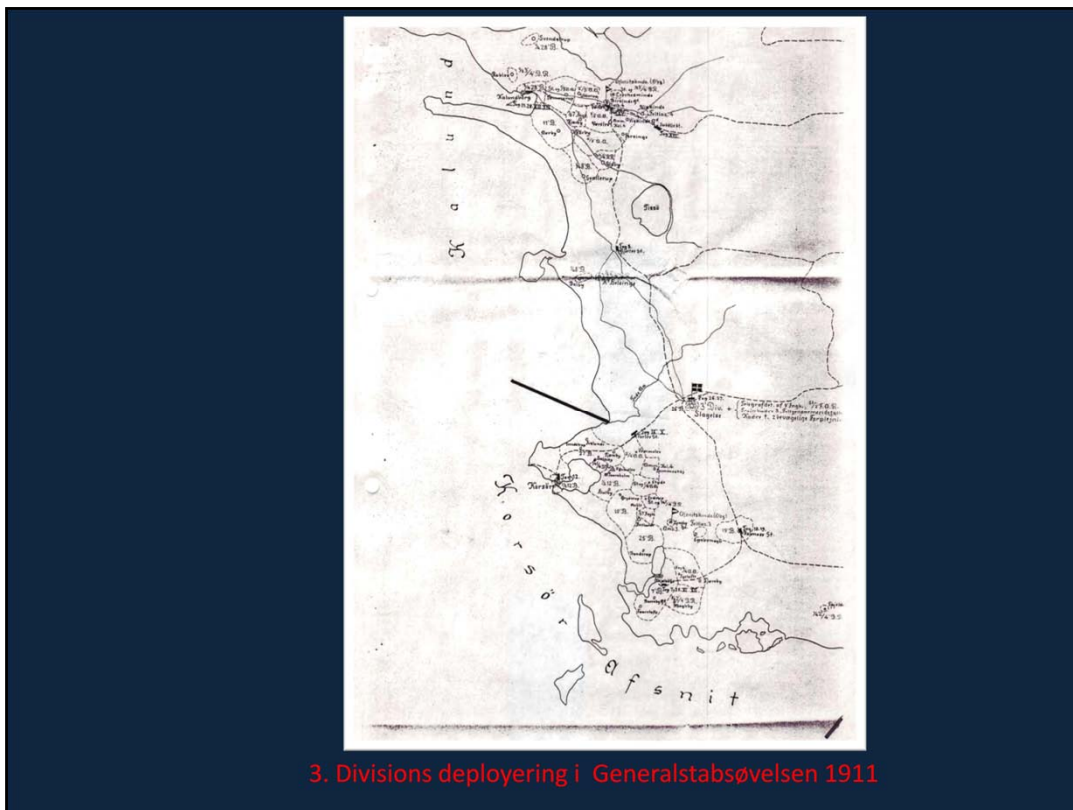

Kühnel døde i foråret 1908. Implementeringen af hærordningen af 1909 endte således i hænderne på hans generalstabschef, den forsigtige, dygtige forvalter, Vilhelm Gørtz, der blev kommanderende general på Sjælland i 1909, og hos Palle Berthelsen, der som chef for den Taktiske Afdeling havde været Kühnells højre hånd i Forsvarskommissionen, og som var blevet Chef for Generalstaben i vinteren 1912.

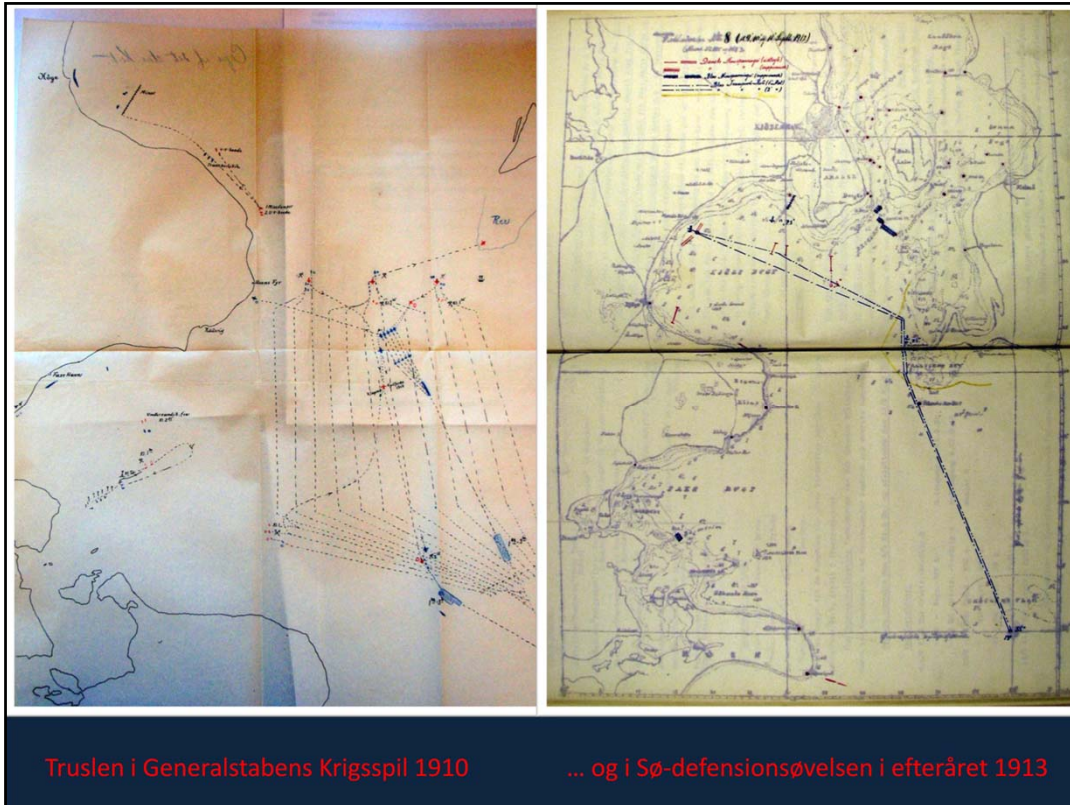
Implementeringen tog fart fra sommeren 1910, efter at det første, kortvarige, radikale ministerium Zahle var blevet afløst af et Venstreministerium under Klaus Berntsen som regeringsleder og forsvarsminister. Denne implementerings første fase var forskellige analyser og krigsspil, der i 1910-1912 udviklede den operative koncept for hærens indsats og de to værnssamarbejde.

De behandlede taktisk-operative problemer var:

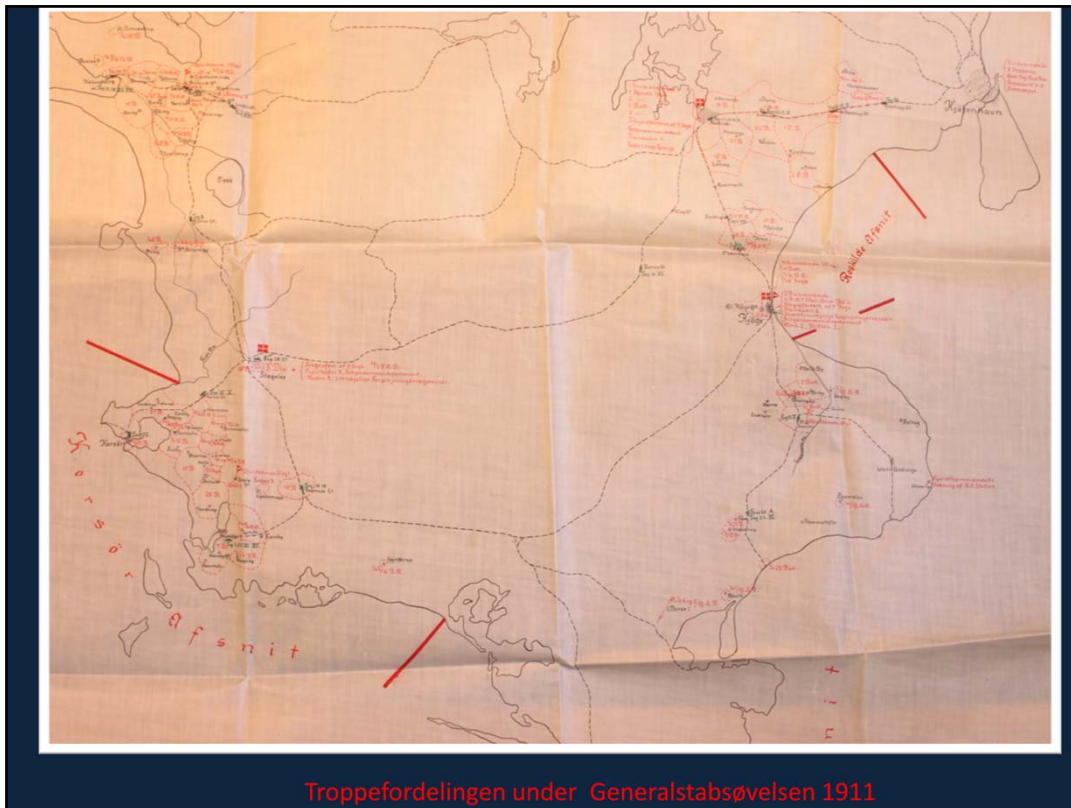
- 1) Kupforsvaret i Københavns havn (som jeg kommer tilbage til senere i dag)
- 2) Håndteringen af en trussel om tyske landsætninger på Østsjælland (Køge Bugt eller sekundært på Sydstejns)
- 3) Samtidig med at man skulle have de mobiliserede regimenter i den sjællandske provins (eller den nye, på Vestsjælland deployerede, 3. Division) tilbage gennem passet mellem Køge Bugt og Roskilde Fjord til Fæstningen.

Den fremskudte echelon til Storebæltskysten, når fuldt mobiliseret.

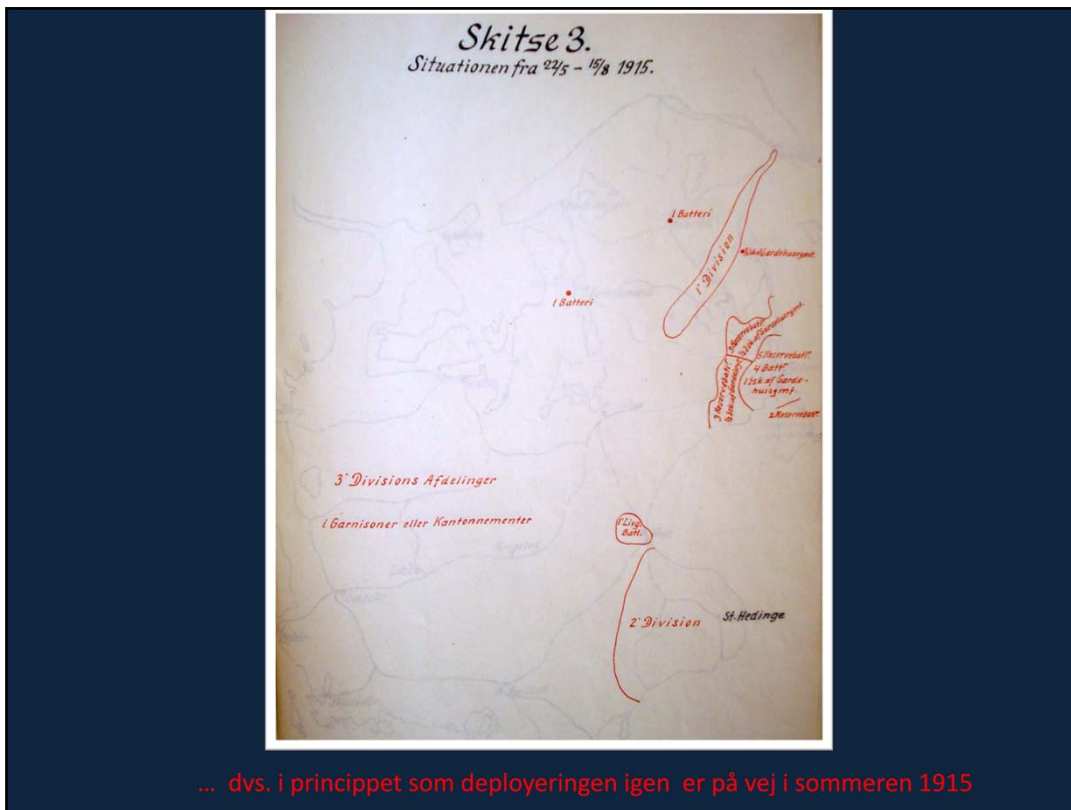
Landgangstruslen mod Østsjælland, som kunne afskære vest- og sydsjællandske styrkers forbindelseslinjer tilbage til Fæstningen, en trussel, som flåden og resten af den sjællandske hær så måtte håndtere. I 1911-generalstabsøvelsen således at man kunne få et britisk armékorps ind via Nordsjælland.

Anden samtidig planlægning viser, at "Fæstningskommandoet" med de tre reserveregimenter – 11., 12. og 13. Regiment – som Frontkommandoer bevogtede Fæstningens Nord-, Vest- og Sydfronter.

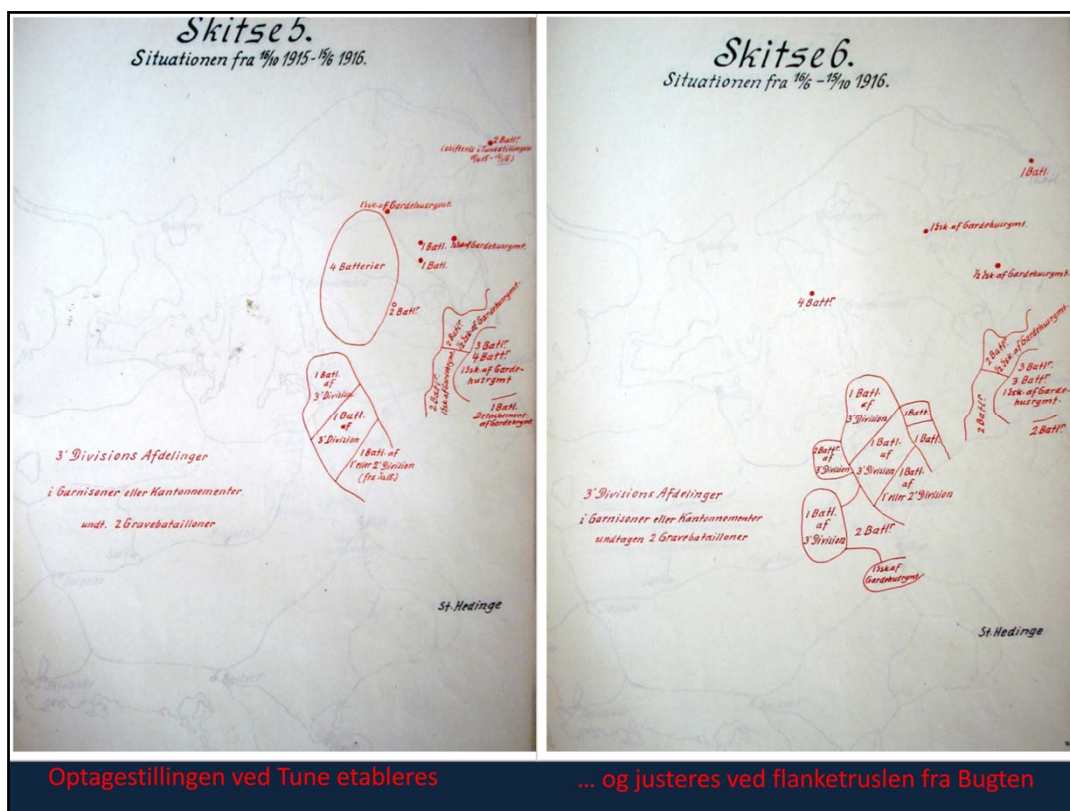
I denne 1911-opstilling kunne så 2. Division (i Køge-Stevns) dække Østsjælland. 1. Division (her fremskudt til Roskilde) dækkede Roskilde og jernbanerne Køge-Roskilde, Roskilde-København med I/LG ved Mosedede, og kunne således direkte hjælpe 3. Division (hhv. mobiliserede dele af hæren) tilbage til København.

Så kom indkaldelsen af Sikringsstyrken, og i foråret 1915 var hærens feltstyrker tilstrækkeligt øvet til at gennemføre mobil indsættelse. Man kunne begynde at føre ud i livet, hvad man havde øvet 3½ år tidligere.

Medens Fæstningskommandoet med de tre reserveregimenter – 11., 12. og 13. Regiment – som Frontkommandoer bevogtede Fæstningens Nord-, Vest- og Sydfronter, kunne 2. Division (på Stevns med I/Livgarden i Køge) og senere evt. 1. Division dække Østsjælland samt hjælpe 3. Division hhv. mobiliserede styrker tilbage. Pga. den lave detaljeringsgrad kan man ikke se, at jernbanenøgleinfrastrukturen her blev dækket af sikringsstyrker.

Tunestillingen blev nødvendig, fordi reserveregimenterne blev hjemsendt i eftersommeren 1915 på grund af reduktionen af Sikringsstyrken. Den skal i operativ sammenhæng ses som den nødvendige, mere tilbagetrukne afløser af Stevnforsvaret, der måtte opgives pga. reduktionen.

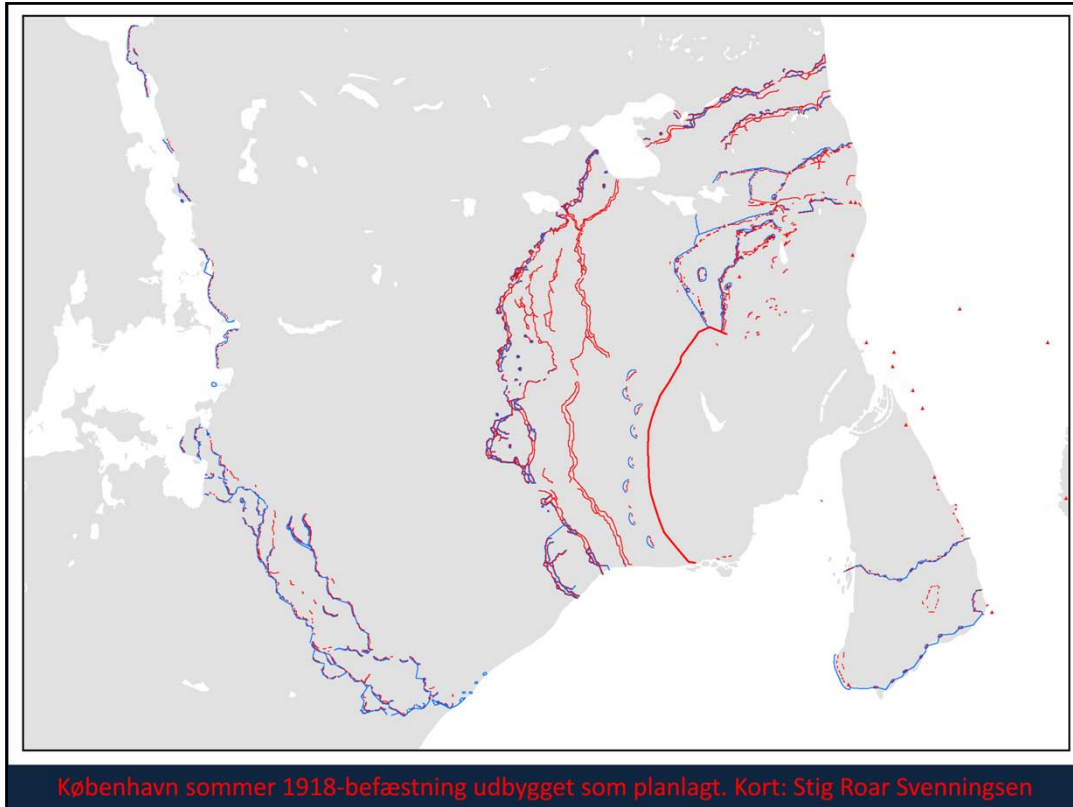
Stillingen skulle være en "optagestilling" der sikrede muligheden for, at de sjællandske mobiliserede enheder nåede tilbage. Derfor var en nogle kilometer foran Vestfronten fremskudt feltbefæstning utilstrækkelig, derfor var Roskilde Fjord-stillingen kun af sekundær betydning. Derfor var det forkert at sende for meget artilleri, specielt ikke-mobilt fæstningsartilleri, frem til Tunestillingen.

Derfor var den akutte flanketruslen i Køge Bugt i sommeren 1916 – og flådens nu manglende støtte her – så alvorlig i Gørtz' og Berthelsens øjne, at den – som det klart ses på "Skitse 6" – måtte føre til etableringen af et forsvar af Køge Bugt-kysten, som kunne holde, indtil de mobiliserede sjællandske provinsgarnisoner var sluppet gennem "flaskehalsen".

Ved Gørtz' afgang og Berthelsens flytning i efteråret 1917 overtog den pragmatiske militærhistoriker – ikke-generalstabsofficer - Tuxen stillingen som kommanderende general. Vejledt af det i modsætning til Gørtz-Berthelsen usentimentalt og brutalt klarttænkende par Lembcke-Schouboe accepterede han:

- 1) At Kühnells løsning nu var irrelevant. Man måtte entydigt koncentrere sig om Nordøstsjælland med et København, der skulle dækkes i alle retninger.
- 2) At hæren var afhængig af en politisk beslutning om at mobilisere, og derfor måtte og kunne bygge på en sådan beslutning.
- 3) At den permanente fæstning ikke længere var tidssvarende, men måtte afløses af en dyb, moderne feltbefæstning, der etableredes ved mobilisering.
- 4) At Tunestillingen derfor blot fik karakter af en fremskudt stilling, der i detaljer forberedtes evakueret efter en indledende, ikke afgørende kamp. Der var jo her ingen væsentlige styrker foran stillingen, der skulle hjælpes i sikkerhed.

Den planlagte situation i sommeren 1918 for et forsvar opbygget efter en mobilisering, der entydigt og grafisk viser Tunestillingens relativt begrænsede rolle.